УДК 94:327:325.2

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ В ПОРТУГАЛІЇ НАПРИКІНЦІ 90-Х – ПОЧАТКУ 2000-Х РОКІВ: ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

МАРЦИНЮК М.П.,
аспірантка кафедри дипломатичної та консульської служби, Дипломатична академія України при МЗС України

Мультикультуралізм або інтеркультуралізм можуть служити ефективними засобами державної політики та інструментами, які пов'язують іммігрантів і громадян приймаючого суспільства у єдине ціле. Іммігранти, у свою чергу, також можуть стати джерелом конкурентної переваги для країни, якщо вона здійснює ефективну мультикультурну чи інтеркультурну політику. Що стосується Португалії, то мультикультурна політика жодним чином не закріплена у конституції цієї країни, однак у Португалії наприкінці XX-початку XXI століття ефективно розвиваються різноманітні інституційні засоби і моделі включення іммігрантів у приймаюче суспільство, які знайшли своє відображення у законодавстві Португалії і досліджуються у цій статті.

Ключові слова: мультикультуралізм, державна політика, законодавство, інституційні органи, адаптація іммігрантів.

У міграційній політиці країн Південної Європи і Португалії, зокрема, протягом більшої частини XX століття домінувала її еміграційна складова, в той час як імміграційний компонент був практично відсутній. Однак із зміною спрямованості міграційних потоків, ці країни зіткнулися із проблемою відсутності будь-якої політики відбору, прийому і розміщення іммігрантів на своїй території, так само, як і досвіду комунікації приймаючого суспільства з іммігрантами.

Ще однією особливістю португальської імміграційної політики є те, що її розробка і реалізація відбувалися вже після того, як певні міграційні процеси склалися самостійно, а у деяких площинах стихійно, без контролю з боку приймаючої іммігрантів країни і країн їх походження. Фактично, таку імміграційну

політику Португалії, скоріше, можна назвати наздоганяючою, ніж випереджаючою.

На початку 90-их і упродовж усіх 2000-их років португальська імміграційна політика, які і політика інших країн регіону, мала постійну тенденцію до розвитку. Причини цього зрозумілі - країни намагалися захистити власне суспільство від великої кількості іммігрантів. Наслідком такої політики стала необхідність легалізувати значну кількість нелегальних іммігрантів. Три кампанії з легалізації, які були проведені у Португалії в 1992-1993, 1996 і 2001 роках дозволили легалізувати свій статус приблизно 230 тисячам іноземців. При цьому, в результаті останньої, найбільшої з них, в країні було легалізовано 1,701 тисяча трудових іммігрантів [1].

Португальське суспільство стрімко розширювалось, вбираючи у себе представників суміжних і зовсім несхожих із нею культур. І хоча імміграційна політика Португалії будувалася методом проб і помилок, вона сформувала ряд ефективних механізмів роботи з імміграційними потоками, в тому числі і у здійсненні нею заходів із адаптації іммігрантів у мультикультурному середовищі.

В умовах сучасного демократичного суспільства, заснованого на ліберальній і мультикультурній традиціях, існують інструменти, які дозволяють забезпечити ефективну взаємодію приймаючого суспільства з іммігрантами і Португалія підтвердила це. Адаптація таких інструментів в українську імміграційну політику може зробити її більш ефективною, а португальський досвід стати позитивним прикладом того, я це можна зробити без шкоди як для приймаючого суспільства, так і для самих іммігрантів.

Мультикультурна політика Португалії (історичний вимір).

У Португалію мультикультуралізм прийшов із надлишковою імміграцією, а не від свідомого рішення влади сприяти культурній різноманітності у рамках постколоніального періоду падіння диктатури 1975-1986 років, необхідності підлаштовуватись під норм Європейського Союзу у 1986-2006 роках чи інтегруватися у мультикультурне середовище ЄС, надаючи рівні права усім представленим у ньому націям у 2006-2012 роках.

Мультикультуралізм у Португалію прийшов із іммігрантами, які заповнювали суспільство, розширюючи його у своїх культурних і соціальних рамках. Загалом, у кожен період, прояви мультикультуралізму як тенденції у здійсненні імміграційної політики Португалії, мали свої особливості.

У 1975 році, коли відбулося падіння диктаторського режиму, кількість португаломовних громадян колишніх колоній у Португалії почала невпинно збільшуватись. З кожним роком питання соціальної згуртованості для Португалії ставало все більш і більш актуальним. Ключовими поняттями у цьому контексті стали поняття різноманітності і багатонаціональності із наявністю формальної схожості, як то мова, культура, звичаї.

Португалія переживала зміни у процесі переходу від країни еміграції до країни імміграції, що відображалися на специфіці формування мультикультурного суспільства. Вони продовжувались і після падіння колоніального режиму наприкінці 70-их років, і після вступу Португалії у Європейський Союз у 1986 році.

У цьому процесі, нового соціально-політичного значення набуло питання мультикультурності. Мультикультурності з інструментами заохочень із встановлення обмежень у суспільстві, де підтримують культурну різноманітність і можливість побудови нового об'єднуючого «ми»[2, с.40].

Ця соціальна реальність мала очевидний вплив на португальське суспільство. У розрізі, наповненість суспільства представниками різних культур і народів призвела до появи на початку 90-их років у Португалії рухів і політиків, які почали лобіювати питання побудови мультикультурного суспільства у країні через запровадження інтеркультурної освіти.

Процес інтеграції у Європейський Союз призвів до оновлення країни після десятиліть авторитаризму і до змін менталітету суспільства. Португалія, у порівнянні з іншими країнами, які вступали у Європейський Союз, мала нищій рівень розвитку, тому їй довелося не легко у процесі інтеграції, однак допомогло нації виховати самокритичність до себе і лояльність до інших народів у процесі цієї інтеграції. Нова етика у суспільстві формувалася досить довго, як і довго відбувався процес європеїзації суспільства. Впровадження європейських систем правосуддя, охорони здоров'я і освіти на пряму впливали на створення такого суспільства, де забезпечуються права і рівність усіх верств і представників суспільства.

Мультикультуралізм всередині Португалії розвивався у контексті загальної тенденції до європеїзації португальського суспільства після вступу у

Європейський Союз. Хоча, в рамках самого Європейського Союзу, європеїзація була ефективнішою в одних країнах, таких як Данія, Швеція, Фінляндія і менш ефективною у таких країнах як Італія, Португалія (у порівнянні з попередніми). Так само нерівномірно сприймало європейські цінності і норми розшароване португальське суспільство.

Через відкриття кордонів Європейського Союзу, ще більше активувалися міграційні процеси. Намагання упорядкувати ті хвилі, які щедро наповнювали португальське суспільство, призвели до створення таких умов, у яких це суспільство наповнювалося представниками інших культур, кардинально відмінних у своїх мовах і традиціях від приймаючого португальського суспільства, як то українці, росіяни, болгари, румуни і молдавани. Одна з найбільших груп, які влаштувалися у Лісабоні, Фару і Порту були українці, чисельністю 70 000 іммігрантів.

У 2002 році число іммігрантів у Португалії, досягає 240000 чоловік. Потім, ситуацію стає надзвичайно важко контролювати, особливо через організовану роботу мереж, які постачали нелегальних іммігрантів. У 2003 році масова імміграція із Східної Європи зменшилася і поступилася місцем імміграції з Бразилії, Індії та Китаю, а також відносно невеликим групам іммігрантів з Латинської Америки і Північної Африки.

Португалія все більше і більше розширювалася у своїх культурних межах. Однією з проблем, які не дозволяють у повній мірі проаналізувати зміни у мультикультурній політиці Португалії є відсутність адекватної статистики діяльності державних установ періоду кінця 90-их початку 2000-их років у цій площині.

Мультикультурна політика Португалії (законодавчий та інституційний виміри).

У Португалії на конституційному рівні жодним чином не закріплена політика мультикультуралізму чи інтеркультуралізму, як це явище також прийнято називати у наукових колах. Незважаючи на це, у самому португальському законодавстві є посилання на інтеркультуралізм, а також створена достатня кількість інституцій, у сфері компетенції яких – налагодження інтер/мультикультурного діалогу.

У 2001 році Уряд Португалії прийняв закон, який затвердив статус соціально-культурного посередника, чия функція полягає у сприянні соціальній згуртованості, міжкультурного діалогу, інтеграції та поваги до культурного різноманіття. Посередники, як правило представники від етнічних громад чи громад іммігрантів, здійснюють свою діяльність у школах, соціальних центрах (зокрема, у центрах надання підтримки мігрантам), інших державних установах. Крім того, у 1996 році, законом, яким було створено оперативну групу із забезпечення рівності і інтеграції ромів, передбачалося, що принцип рівності передбачає повагу до культурної різноманітності, яка стає все більш характерною рисою португальського суспільства[3]. Інші науковці відзначають, що «незважаючи на повагу соціальної та культурної самобутності мігрантів, законодавство фокусується на «просуванні знань і освоєнні португальської мови, а також культури і моральних цінностей португальської нації, як умов для повної інтеграції» у португальське суспільство[4, с.27].

На інституційному рівні питання здійснення мультикультурної політики з 1996 року увійшло до компетенції Верховного комісара у справах імміграції та етнічних меншин. У 2003 році його статус був підвищений до рівня Комісії, а обов'язки було розширено[5]. У 2007 році вона була перейменована у Високу комісію з імміграції і міжкультурного діалогу (ACIDI). ACIDI несе відповідальність за інтеграцію іммігрантів і реалізує свою політику через ряд національних центрів підтримки іммігрантів (CNAI), які використовують «one-stop-shop» модель для надання підтримки новоприбулим іммігрантам.

(«One-stop-shop» термін виник у Сполучених Штатах Америки у кінці 1920-их - на початку 1930-их років для опису бізнес-моделі, яка пропонувала клієнтам забезпечити усі свої споживчі потреби в одному місці, замість того, щоб шукати товари чи послуги у різних магазинах. «One-stop-shop» – своєрідна модель супермаркету. Фраза тепер використовується як сленгова для опису всього, від веб-сайтів до ТБ, де люди можуть знайти все, що їм потрібно, в тому числі інформацію, на одному ресурсі.

Місцеві органи влади у Великобританії використовують цей термін для опису об'єкта, який міг би надати для своїх громадян увесь спектр послуг – єдиний, належним чином захищений, контакт-центр для забезпечення доступу громадськості до послуг міста, професійної підготовки, житлових послуг, тощо.)

У Великобританії за такою моделлю працюють офіси Jobcentres, в Австралії за схожою моделлю працює агентство Centrelink, у Португалії – офіси

ACIDI. До їхньої компетенції належать: надання допомоги мігрантам у галузі охорони здоров'я, освіти, банківської сфери, ринку праці, а також здобуття громадянства[6, с.191]. ACIDI також працює у сфері боротьби з расизмом і дискримінацією, а також співпрацює з неурядовими організаціями та асоціаціями іммігрантів, про які йтиметься у наступних підрозділах.

Деякі науковці наголошують на тому, що ACIDI була створена частково і для того, щоб громади іммігрантів і представлених у Португалії меншин могли б стати партнерами у процесі розробки державної політики у цій сфері. Саме з цією метою у 1998 році був створений Консультативний комітет у справах імміграції, який, отримавши у 2002 році ряд урядових функцій, був перейменований на Консультативну раду з питань іммігрантів[7]. До його компетенції входить зміцнення консультацій і діалогу між урядом і організаціями, що представляють іммігрантів і етнічні меншини. Він також видає заяви, що стосуються прав мігрантів, а також бере участь в процесах прийняття рішень, пов'язаних з інтеграцією іммігрантів[8, с.198]. Асоціації, які були офіційно визнаними Високою комісією, мають право брати участь у засіданнях Консультативної ради і отримувати консультації з питань, що стосуються іммігрантів і етнічних меншин[9]. Більш детально про роботу цих установ та інституційні основи їх діяльності йдеться у другому розділі.

Мультикультурна політика Португалії реалізується шляхом впровадження програм «мультикультурної освіти». Конституція Португалії включає в себе положення, що стосуються забезпечення рівності і культурного розмаїття в школах. Стаття 73 Конституції говорить про те, що «кожна людина має право на освіту і культуру» і, крім того, «держава повинна сприяти демократизації освіти та інших умов, які дають освіту, в школі і в інших місцях, щоб сприяти рівності можливостей, для подоланням економічної, соціальної і культурної нерівності, розвитку особистості і терпимості, взаєморозуміння, солідарності і відповідальності, соціального прогресу та демократичної участі в суспільному житті».

У 1991 році Урядом було створено Координаційне бюро мультикультурних освітніх програм. У 2001 році воно перетворилося на Міжкультурне бюро. Роль Координаційного (пізніше, Мультикультурного) бюро полягала в підтримці шкіл у вирішенні проблем зростаючого соціального та культурного розмаїття. У період з 1993 по 1997 рік, проект Міжкультурна освіта здійснювався у 50 школах і був спрямований на заохочення рівних можливостей, інтеграції дітей меншин і міжкультурної освіти. З 2001 року, міжкультурні навчальні та освітні програми були інтегровані і впроваджені в школах по всій країні. Пізніше компетенції Міжкультурного бюро перейшла до компетенції Міністерства освіти та Вищої комісії у справах імміграції та етнічних меншин, а міжкультурна освіта стала важливим компонентом стратегій інтеграції іммігрантів. У 2007 році Національний план інтеграції іммігрантів включав 122 конкретних заходів. Мартінс стверджує, що в основі багатьох з них лежало прагнення до створення нового простору для набуття громадянства іммігрантами у португальському суспільстві. Що підтверджує визнання на державному рівні мультикультурності і різноманітності, як складових політики.

Доповідь про культурну політику Португалії 2010 року включала в себе багато прикладів успішної реалізації міжкультурних освітніх програм, багато з яких були підтримані Міністерством освіти. До них відносяться художні програми, спортивні заходи, ініціативи із боротьби з расизмом, а також програми для інтеграції у приймаючому суспільстві ромів та представників інших меншин.

Реалізації політики мультикультурності у португальському суспільстві сприяє фінансування двомовної освіти або освіти на рідній мові навчання. До 2000 року, коли були прийняті деякі зміни до імміграційних законів, велика частина іммігрантів у Португалії була португаломовною. Однак все частіше, іммігранти, які прибували з Китаю, Східної Європи й інших непортугаломовних країн, стикалася із труднощами адаптації у португаломовному середовищі. Виникла необхідність у виникненні класів у школах и вищих учбових закладах із двомовним навчанням. І труднощі із адаптацією нових студентів і учнів. Адже існувало лише декілька шкіл, що пропонували навчання для студентів, які розмовляють іноземною мовою, специфічно двомовного навчання, або навчання на рідній мові учнів [10].

Міністерство освіти, у свою чергу, забезпечує надання й підтримку у вивченні мови фахівцями для того, щоб проводити навчання для тих, чия рідна мова не є португальською, з можливістю проведення індивідуальних занять і участі в конкретних проектах.

Звичайно, питання мультикультурності і реалізації відповідної політики відображаються і у

інших сферах життя португальського суспільства. Особливо чутливим це питання постає у контексті включення етнічного представництва та відображення позиції етнічних меншин у ЗМІ і громадському телебаченні. Хоча, основна увага, безумовно, приділяється питанням засвоєння етнічними меншинами португальської мови та культури.

Законодавство, яке передбачає юридичне визнання за асоціаціями іммігрантів права брати участь у процесі здійснення суспільного мовлення і надання їм відповідного часу у цьому мовленні було прийняте у 1999 році [11, с.14]. Проте, це законодавство не передбачало, що етнічні меншини будуть представлені в засобах масової інформації або громадському телебаченні. Законодавство надавало право іммігрантам лише брати участь у громадських консультаціях, що стосуються розподілу часу суспільного мовлення.

Закон про телебачення, який був прийнятий у 2007 році (Закон 27/2007) вносив зміни у ряд законів, прийнятих раніше у 1990-і роки. Хоча закон конкретно не говорить про права етнічних або культурних меншин, стаття 6 Закону зазначає, що «держава, як власник частки у теле- і радіомовленні та інші оператори телерадіомовлення співпрацюють задля поваги цінностей людської гідності, правової держави, демократичного суспільства і національної єдності, а також з метою просування португальської мови і культури, з урахуванням особливих потреб конкретних груп глядачів». Законом 2007 року не передбачено жодних вимог для засобів масової інформації брати до уваги потреби конкретних груп глядачів (у контексті етнічних чи культурних меншин). Статтею 9 Закону передбачено, що «цілями загальних служб телевізійних програм є внесення свого вкладу у розвиток інформаційної, освітньої і розважальної сфер; заохочення права інформувати і бути поінформованим, точно і незалежно один від одного, без перешкод або дискримінації; створення атмосфери громадянської злагоди, притаманної демократичній державі і внесення свого вкладу у політичну, соціальну та культурну різноманітність (плюралізм), сприяння розвитку португальської культури і мови та цінностей, які відображають національну ідентичність». Таким чином, можна констатувати існування положень, які стосуються поваги культурного плюралізму, хоча закон також підкреслюється важливість розвитку португальської культури. Це підтверджується в нормативних актах, пов'язаних із підготовкою телевізійних програм, які передбачають, що щонайменше 50 відсотків мовлення ефірного часу має бути надано для програм португальською мовою і щонайменше 20 відсотків для культурних програм португальською мовою. Непортугаомовні програми не повинні перевищувати 25 відсотків ефірного часу, а перевага повинна бути віддана програмам європейського виробництва. Проте, Ж.Сардінха наполягає на тому, що, як тільки Високою комісією з питань імміграції та міжкультурного діалогу були визнані асоціації іммігрантів (Закон 115/99, який був прийнятий у 1999 році) це надало їм право брати участь у процесах, пов'язаних із виділенням їм часу суспільного мовлення на радіо і телебаченні.

Деякі науковці також звертають увагу на збільшення кількості телевізійних продуктів, спрямованих на забезпечення потреб етнічних меншин у засобах масової інформації, у першу чергу шляхом створення документальних фільмів та телевізійних програм, які досліджують проблеми, з якими стикаються іммігранти і меншини, для прикладу - програму під назвою NOS (США), яка транслювалася на RTP 2 - португальській громадській телевізійній станції [12].

Що стосується трудового законодавства, у контексті реалізації мульти/інтеркультурної політики, то Португальське законодавство забороняє дискримінацію за ознакою раси та етнічної приналежності. Проте, Х.Малхейрос вказує на те, що трудовий кодекс також передбачає, що «відмова (за етнічної ознакою - автор) не вважатиметься дискримінацією, якщо через характер конкретної професійної діяльності або контексту, в якій вона проводяться, така відмова є виправданою і відповідає професійним вимогам»[13]. Іншими словами, якщо роботодавець здатен виправдати диференційований режим за етнічною або національною ознакою, по мірі необхідності, і якщо це пов'язано з професійними вимогами, то це дозволено.

Х.Малхейрос також зазначає, що він не зміг знайти жодного випадку, пов'язаного з появою дискримінації за етнічною чи національною ознакою, розглядаючи португальське законодавство, пов'язане із працевлаштуванням та умовами праці.

У контексті дослідження мульти/інтеркультурної політики не можна не згадати питання подвійного громадянства, як інструменту збереження і розширення прав для представників інших національностей і етнічних меншин. У 1981 році Португалія прийняла закон, який дозволив громадянам, які здобули громадянство іншої країни, зберігати

за собою своє португальське громадянство. До прийняття цього закону, португальські громадяни, які здобували громадянство іншої країни, автоматично втрачали португальське [14].

Новий закон про громадянство, прийнятий у 2006 році розширив право на отримання португальського громадянства, в першу чергу дозволяючи третьому поколінню мігрантів отримувати португальське громадянство (третім покоління мігрантів вважаються ті, хто народилися у Португалії, один з батьків котрих також має португальське походження, а інший може бути іноземного походження). Діти, що народилися у Португалії від батьків іноземного походження, або батьків, які не встигли стати громадянами Португалії, у зв'язку з виконання вимог, пов'язаних із постійним місцем проживання, також мають право на отримання португальського громадянства.

У той час, такі науковці як Т.Фейст і Ю.Гарденс критикують положення про подвійне громадянство Португалії, відзначаючи, що натуралізація іммігрантів залишається на низькому рівні через обмеження, накладені на отримання громадянства особами, які не народилися у Португалії. Проте, вони ж класифікують Португалію як таку, що має «толерантний»» закон про громадянство (на відміну від, скажімо, Австрії, Бельгії, Данії, Фінляндії, Німеччини, Нідерландів і Норвегії, які розглядаються ними як «обмежувальні закони») [15].

Одним із інструментів реалізації мультикультуралізму у Португалії є фінансування асоціацій мігрантів чи організацій етнічних меншин або видів їх діяльності. Законодавство юридично визнало створенная асоціацій іммігрантів у 1999 році також їх право на отримання державного фінансування [16]. Ж.Сардінха також зазначає, що з 2000 року число асоціацій іммігрантів і етнічних асоціацій в Португалії значно збільшилася, частково через прийняття нових ініціатив в області фінансування. Зокрема, асоціації можуть подати заявку на технічну підтримку і фінансування проектів в рамках програми під назвою GATAIME, як спрямована на підтримку діяльності мігрантських асоціацій через надання технічної підтримки та грантів або через (Gabinete де Apoio TECNICO ÀS Associações де Imigrantes e Minorias Étnicas). Програма знаходиться у віданні Управління Верховного комісара з питань імміграції та міжкультурного діалогу[17]. Він також зазначає, що у період з липня 2002 року по лютий 2005 року до Вищої комісії надійшло 88 фінансових запитів від 44 асоціацій іммігрантів; 43 гранти були одноразовим, в той час як інші 45 поновлювались на щорічній основі. В цілому, у розглянутий період Комісією було розподілено близько 962 млн. $ допомоги для іммігрантів і об'єднань меншин [18].

Існують також програми, які здійснюють фінансування діяльності соціально-культурних посередників у центрах обслуговування іммігрантів CNAI. Це співробітники різних асоціацій іммігрантів, які отримують фінанси (заробітну платню) за надання сприяння міжкультурному діалогу, перекладу та інших комунікаційних послуг у центрах обслуговування іммігрантів [19].

Що стосується позитивних дій у контексті допомоги знедоленим групам мігрантів, які також прагнуть захистити свої права, мову і культуру, то тут варто згадати існуючі у Португалії норми антидискримінаційного законодавства. Португалія має правову основу, яка забороняє дискримінацію за цілою низкою причин. Це включає в себе Закон 18/2004, який забороняє дискримінацію за ознакою раси, кольору шкіри, національності та етнічного походження. Стаття 3 (1) передбачає, що «з метою реалізації цього закону впроваджуються принципи рівного ставлення, які означають відсутність будь-якої дискримінації, прямої або непрямої дискримінації за ознакою расового чи етнічного походження,» в той час як стаття 3 (2) зазначає, що «усі дії або бездіяльність, що зачіпають осіб за ознаками раси, кольору шкіри, національності або етнічного походження, які порушують принцип рівності, розглядаються як дискримінаційні»[20, с.3].

Трудовий кодекс, який був прийнятий у 2003 році, захищає осіб від прямої і непрямої дискримінації за ознакою походження, віку, статі, сексуальної орієнтації, цивільного стану, сімейного становища, генетичного походження, порушення працездатності, інвалідності або хронічного захворювання, національності, етнічного походження, релігії, політичних або ідеологічних переконань і членства у профспілкових організаціях. Стаття 25 Кодексу законів про працю передбачає, що «заходи спеціально визначеного тимчасового характеру, стосуються певними чином соціально незахищених груп людей, в тому числі груп із зниженою працездатністю, інвалідністю або хронічними захворюваннями, національного або етнічного походження, прийнятих з метою гарантувати здійснення рівності їх прав, передбачених в цьому Кодексі і виправлення ситуації фактичної нерівності у суспільному житті, яке не рахується дискри-

мінаційним» [21; 22, с. 25-29]. Це говорить про те, що норми для реалізації політики, спрямованої на усунення існуючого нерівності, прописані у законодавстві.

Можемо констатувати, що імміграція стала рушійною силою у просуванні рішень португальської влади у сприянні культурній різноманітності та розвитку засобів інтеграції іммігрантів у мультикультурне середовище. Розширюючись у культурних і соціальних рамках, суспільство почало проявляти свою мультикультурність, яка підштовхнула Португалію до проведення інтеркультурної політики. Вона, у свою чергу, знайшла своє відображення у законодавчих нормах, які стосуються поваги культурного плюралізму, запобігання дискримінації за ознакою раси та етнічної приналежності, впровадження норм щодо подвійного громадянства та ін. Політика мультикультурності відображалася і у забезпеченні потреб етнічних меншин у засобах масової інформації, і у забезпеченні інших їх потреб через діяльність і підтримку координуючих установ із роботи з іммігрантами. Саме діяльність таких установ з підтримки і адаптації іммігрантів, у поєднанні з ліберальним законодавством, стали однією з причин збільшення потоків іммігрантів у Португалію. У контексті зміцнення інтеркультурних зав'язків іммігрантів у приймаючому суспільстві, особливого значення набула підтримка державою іммігрантських організацій та їх діяльності, надання фінансової підтримки у вивченні мови і культури країни перебування.

ПОСИЛАННЯ:

1. Сивков А.В. Трудовая эмиграция из России в страны Южной Европы: современные тенденции и подходы к регулированию. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук: 08.00.14 / Сивков Андрей Викторович; [Место защиты: Рос. ун-т дружбы народов]. - Москва, 2008. - 168 с.: ил. РГБ ОД, 61 08-8/584, Москва, 2008.

2. Gewirtz S., Cribb A. Taking Identity Seriously: Dilemmas for Education Policy and Practice. European Educational Research Journal, 7 (1), pp. 39-49, 2008.

3. Santos V. O Discurso Oficial do Estado sobre a Emigracao dos Anos 60 a 80 e A Immigracao dos Anos 90 a Actualidade, Lisboa, ACIME.

4. Fonseca M. L., Ormond M., Malheiros J., Patricio M. and Martins F. Reunificação Familiar e Imigração em Portugal. Lisboa: ACIME/Observatório da Imigração, рз.27-52, 2005.

5. Santos V. O. Discurso Oficial do Estado sobre a Emigracao dos Anos 60 a 80 e A Immigracao dos Anos 90 a Actualidade, Lisboa, ACIME, 2004.

6. Machado, F., Abranches, M., Matias, R., Leal, S., "Where is African immigration in Portugal going? Sedentarisation, generations and trajectories", in Welfare and Everyday Life. Portugal in the European Context, Celta, pp. 185-205, 2009.

7. Fonseca, M. L., Ormond M., Malheiros J., Patricio M. and Martins F. Reunificação Familiar e Imigração em Portugal. Lisboa: ACIME/Observatório da Imigração, 2005.

8. Machado, Fernando Luís, Maria Abranches, Ana Raquel Matias and Sofia Leal, «Where is African immigration in Portugal going? Sedentarisation, generations and trajectories", in Guerreiro, Maria das Dores, Anália Torres and Luís Capucha (orgs.), Welfare and Everyday Life, (Portugal in the European Context, vol. III), CIES, ISCTE-IUL, Lisbon, Celta Editora, pp. 185-205, 2009.

9. Sardinha J. Immigrant Associations, Integration and Identity: Angolan, Brazilian and Eastern European Communities in Portugal. IMISCOE Dissertations / Amsterdam University Press. (ISBN 978 90 8964 036 9), 2009.

10. Fonseca M. L., Ormond M., Malheiros J., Patricio M. and Martins F. Reunificação Familiar e Imigração em Portugal. Lisboa: ACIME/Observatório da Imigração, 2005.

11. Sardinha J. Providing voices? Civic participation opportunities for immigrants in Portugal. University of Oldenburg. POLITIS Working Paper Series, Working Paper n. 7, pp. 14-15, 2007.

12. Fonseca M. L., Ormond M., Malheiros J., Patricio, M. and Martins F. Reunificação Familiar e Imigração em Portugal. Lisboa: ACIME/Observatório da Imigração, 2005.

13. Malheiros. J. "Ethnic Civic Communities and Political Participation: the case-study of CapeVerdean associations in 3 municipalities of the Lisbon Metropolitan Area and in Rotterdam" in Fonseca, L. (ed.), Cities in Movement: Migrants and Urban Change, Lisbon, CEG, pp.165-202, 2008 (with Ana Paula Horta and António da Graça).

14. Faist T. and Gerdes J. Dual citizenship in an age of mobility. Transatlantic Council of Migration. Washington D.C. Migration Policy Institute, 2008.

15. Faist T. and Gerdes J. Dual citizenship in an age of mobility. Transatlantic Council of Migration. Washington D.C. Migration Policy Institute, 2008.

16. Sardinha J. Immigrant Associations, Integration and Identity: Angolan, Brazilian and Eastern European Communities in Portugal. IMISCOE Dissertations / Amsterdam University Press. (ISBN 978 90 8964 036 9). P.125, 2009.

17. Sardinha J. Immigrant Associations, Integration and Identity: Angolan, Brazilian and Eastern European Communities in Portugal. IMISCOE Dissertations / Amsterdam University Press. (ISBN 978 90 8964 036 9). 2009.

18. Sardinha J. Providing voices? Civic participation opportunities for immigrants in Portugal. University of Oldenburg. POLITIS Working Paper Series, Working Paper n. 7, 2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.uni-oldenburg.de/politis-europe/download/WP7__POLITIS_Sardinha_2007.pdf.

19. Sardinha J. Immigrant Associations, Integration and Identity: Angolan, Brazilian and Eastern European Communities in Portugal. IMISCOE Dissertations / Amsterdam University Press. (ISBN 978 90 8964 036 9), 2009.

20. Malheiros J. "Irregular migration in OECD member states: Nature, profiles and policies: an overview", unpublished research paper, 2008.

21. Malheiros J. (With Ana Paula Horta). "Citizenship and Integration Policies in Portugal: an overview of recent immigration to Portugal" - Canadian Diversity, nº 4, vol.6, 107-110pp., 2008.

22. Ціватий В.Г. Імміграційні процеси та імміграція з Латинської Америки до США: інституційно-політичні дилеми сучасного світоустрою / В. Ціватий, Н. Бурейко // Зовнішні справи. – 2015. – № 05. – С. 25-29.

Martsyniuk M.P. Public policy tools as a basis for the formation of multiculturalism in the late 90's early 2000's in Portugal: foreign policy aspect / Diplomatic Academy of Ukraine under the MFA of Ukraine

Multiculturalism or interculturalism can serve as an effective means of public policies and tools that integrate immigrants and host society nationals together. Immigrants, in turn, can also become a source of competitive advantage for the country, if it carries out an effective multicultural or intercultural policy. Multicultural policy does not enshrined in the constitution of Portugal, but the end of the 90's the beginning of the 2000's became the period of effective development of different institutional means and models, which helped the incorporation of immigrants into the host Portuguese society, which were reflected in the legislation of Portugal and investigated in this article.

Keywords: interculturalism, multiculturalism, public policy, legislation, institutional bodies, the adaptation of immigrants.

Марцинюк М.П. Инструменты и средства государственной политики как основа формирования мультикультурализма в Португалии в конце 90-х начале 2000-х годов: внешнеполитический аспект / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины

Мультикультурализм или интеркультурализм могут служить эффективными средствами государственной политики и инструментами, которые объединяют иммигрантов и граждан принимающего общества в единое целое. Иммигранты, в свою очередь, также могут стать источником конкурентного преимущества для страны, если она осуществляет эффективную мультикультурную или интеркультурную политику. Что касается Португалии, то мультикультурная политика никоим образом не закреплена в конституции этой страны, однако в Португалии конца 90-х начала 2000-х годов эффективно развивались различные институциональные средства и модели включения иммигрантов в принимающее общество, которые нашли свое отражение в законодательстве Португалии и исследуются в этой статье.

Ключевые слова: интеркультурализм, мультикультурализм, государственная политика, законодательство, институциональные органы, адаптация иммигрантов.

Стаття надійшла до редакції: 10.11.2016
Рекомендовано до друку: 22.12.2016